نقش و ماهیت حراج، مزایده و مناقصه در حقوق قراردادها

امیر محمد نوری[1]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۶/۱
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۹/۲۸

چکیده:

امروزه با توجه به گسترش روابط اقتصادی و قراردادی اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی برای انعقاد معاملات مدنظر خود و برگزیدن طرف دیگر از شیوه‌های مختلفی استفاده می‌کنند از جمله برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه . در این روش اشخاص با آگهی و اعلان عمومی شرایط و ضوابط معاملاتی خود را بیان می‌کنند و از افراد متمایل و متقاضی انعقاد قرارداد دعوت می‌نمایند تا پیشنهادات خود را در قالب ایجاب ارائه دهند که پس از بررسی این پیشنهادات توسط برگزار کننده بهترین و مناسب ترین آن‌ها را مورد قبول قرار گیرد تا قرارداد نهایی منعقد گردد . به همین جهت ضروری است ضمن پرداخت به این مفاهیم، به تبیین نقش ماهیت آن‌ها در حقوق قراردادها پی برد چراکه با توجه به کاربرد آنها در قراردادها بالاخص قراردادهای دولتی شناخت این دسته واجد اهمیت فراوانی می‌باشد که آثار عملی مهمی را نیز به همراه دارد.

کلمات کلیدی: حراج، مزایده، مناقصه، عمل حقوقی، ایجاب

۱. داشجوی کارشناسی ارشد ، گروه حقوق خصوصی ، دانشکده حقوق ، دانشگاه شهید بهشتی ، نویسنده مسئول، رایانامه: amir.m.noori.sbu@gmail.com

مقدمه

با توجه به گسترش روابط اجتماعی و قراردادی بین افراد جامعه و یا مقتضیات اقتصادی و الزامات قانونی که دولت به جهت استفاده بهینه از منابع به منظور حفظ منافع عمومی ، ارائه هر چه بهتر خدمات ، برطرف نمودن احتیاجات خود و ... بر دوش دارد ، ناچار است که با اشخاص حقیقی یا حقوقی دیگری روابط معاملاتی داشته باشد که این رابطه‌های قراردادی بنا بر حاکمیت اراده طرفین و معیارها و ضوابط‌های قانونی که بایستی توسط نهادهای دولتی رعایت گردد در پاره‌ای از اشکال خاص خود دارای شرایطی ویژه و متفاوتی می‌باشند . بدین توضیح که در برخی از موارد جهت انعقاد قرارداد نهایی ، یک سری اقدامات ابتدایی و اولیه لازم می‌آید که در تشکیل آن قرار دارد نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند . این تشریفات در قراردادهایی که از طریق حراج، مزایده و مناقصه انجام می‌گیرد بیشتر نمایان می‌شود، چرا که انعقاد قرارداد از این طریق ممکن است مزایای قابل توجه از جمله به دست آوردن سود مناسب ، انعقاد قراردادی مطمئن و با شناخت اشخاصی که با شرایط و پیشنهدات مناسب تری دارند، بهترین شخص را از بین دیگران برگزید و یا در خصوص معاملاتی که به وسیله دولت و یا برخی از اشخاص حقوقی حقوق عمومی شکل می‌گیرد ، همان‌طور که گفته شد بنا بر حفظ منافع عمومی، محدودیت‌هایی که با توجه به معیارهایی که قانون در انتخاب طرف قرارداد در نظر داشته است و یا انجام پروژه‌های عمرانی با هزینه‌های کمتر ضروری است این دسته از معاملات از طریق برگزاری مزایده و مناقصه صورت گیرد . به همین جهت در حقوق قراردادها شناخت مفاهیم حراج ، مزایده و مناقصه و ساختار کلی و ارکان آن‌ها ، اقدامات و مقدماتی که انجام می‌گیرد از اهمیت فراوانی برخوردار است . ضمن آنکه این شناخت بایستی رهنمونی باشد در جهت تعیین نقش و ماهیت این دسته تشریفات. بنابراین بایستی دریافت که حراج ، مزایده و مناقصه از سنخ کدام دسته از اعمال حقوقی و یا وقایع حقوقی می‌باشد. چرا که تشخیص هر یک ، هم از حیث نظری و هم از حیث آثار عملی که به همراه دارد ضروری به نظر می‌رسد. از طرف دیگر هم بایستی به لزوم تعیین دقیق زمان معاملاتی که از این طریق شکل می‌گیرد و حاکمیت شرایط صحت معاملات اشاره نمود . به همین خاطر برای تعیین نقطه تلاقی و پیوند اراده‌ها بایستی این امر تبیین گردد که ماهیت این عملیات در چه قالبی می‌گنجد و آیا اصلا جزئی از ارکان قرارداد اصلی به عنوان ایجاب به حساب می‌آید یا اینکه تنها دعوت به معامله و مذاکره برای قرارداد نهایی می‌باشد یا برعکس حراج ، مزایده و مناقصه امور مادی جدایی از معامله اصلی تو نها تشریفات ابتدایی آن می‌باشند. به همین جهت می‌کوشیم تا با بررسی مفهوم حراج، مزایده و مناقصه و شناخت ارکان آن ، ماهیت این دسته را تبیین و نقش آنها را روشن نماییم.

۱- مفاهیم

شناخت تبیین حراج، مزایده و مناقصه به منظور دست یابی به ماهیت و نقش آنها در حقوق قراردادها در ابتدا به معانی و تعاریفی که از این مفاهیم ارائه شده می‌پردازیم و آن‌ها را مورد

بررسی قرار می‌دهیم.

۱-۱- حراج [۱]

در لغت درباره اصل این واژه میان زبان شناسان اتفاق نظر وجود ندارد. برخی ریشه‌ی آن را عربی دانسته اند همچنین برخی ریشه آن را سامی دانسته و گویند نخستین بار مصری‌ها این واژه را به کار برده‌اند . در زبان عربی نیز از آن به مزایده و مزاد علنی تعبیر می‌شود[۲] . در فرهنگ نظام نیز آمده است که حراج به معنی گذاشتن متاع در میان جماعتی تا آنکه بها بیشتر بدهد به فروشنده بنام دیگران مزایده است و لفظ حراج عربی نیست چرا که در عربی ، حرج به معنی گناه و تنگی است که با این معنا مناسب است ندارد . بنابراین اولین بار این لغت را مردمان مصر اصطلاح کرده اند . همچنین گفته شده است که حراج فروش مال در حضور جمع به وسیله عرضه آن در جمعیت بدین ترتیب که پیشنهاد کننده بالاترین قیمت ، مشتری (برنده حراج) محسوب است . حراج و مزایده فرق دارند ولی غالباً به غلط به جای هم به کار می‌روند [۳]. اما در اصطلاح حقوقی اشاره شده که حراج نوعی فروش است که به موجب آن فروشنده یا قائم مقام قانونی او مالی را به مردم در مدت معین با بهایی مشخص به گونه‌ای که بهای معین از قیمت متعارف بازار کمتر است با رعایت مقررات خاص و نظامات دولتی و عرفی عرضه می‌کند با پیوستن خریدار و ارائه قبولی خرید تراضی واقع و معامله حراج کامل و تمام است[۴]. البته بیان شده که بایستی بین معنای اصطلاحی حقوقی حراج که ذکر شد با معنای عرفی آن تفاوت قائل شد ، چرا که در اصطلاح حقوقی معمولا به علت ویژگی کالای مورد حراج ، طالبان خرید با یکدیگر رقابت می‌کنند و برای تصاحب آن قیمت پیشنهادی مرتباً بالاتر می‌رود در حالی که در حراج به مفهوم عرفی آن علت اشتیاق به خرید ارزانی آن از قیمت بازار است و قیمت کالا تا حدودی معین می‌باشد چراکه با توجه به ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸۴ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۹۲ برای برگزاری حراج و فروش باید فروشنده با ۱۰ تا ۱۵ درصد از قیمت متعارف بازار ، از بهای کالا بکاهد در حالیکه در حراج به مفهوم حقوقی به علت آنکه معلوم نیست پیشنهاد قیمت بالاتر کی متوقف خواهد شد قیمت نزد داوطلبان نامعین است.[۵]

بنابراین با توجه به تعاریف و توضیحات ارائه شده به نظر می‌رسد از حراج دو معنا به دست می‌آید که یک وجه مشترک دارند . معنای اول آن است که بنا بر عرف موجود بین عموم مردم که از شنیدن کلمه حراج به ذهن آنها متبادر می‌شود ، حراج فروشی همراه با تخفیف است .

1. Auction

۲. انصاری ، مسعود ؛ طاهری ، محمد علی ، ۱۳۸۴ ، دانشنامه حقوق خصوصی ، جلد سوم ، چاپ اول ، انتشارات محراب فکر ، ص ۸۲۲

۳. جعفری لنگرودی ، محمد جعفر ، ۱۳۹۶ ، ترمنولوژی حقوق ، چاپ سی ام ، انتشارات گنج دانش ، ذیل واژه حراج

۴. حسنی ، علیرضا ، ۱۳۸۹ ، قواعد حاکم بر حراج در حقوق ایران ، فصلنامه تخصصی فقه وتاریخ تمدن ، سال ششم ، شماره بیست و چهارم ، ص ۱۲

۵. درخشان خلیفه کندی ، خدیجه ، ۱۳۹۴ ، بررسی ماهیت و آثار مزایده در معاملات دولتی و اجرای احکام و مقایسه آن با عقد بیع ، پایان‌نامه کارشناسی ارشد ، رشته حقوق خصوصی ، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، ص ۱۰

بدین توضیح که فروشـــنده ، کالا و اجناس خود را با توجه به نظامات و مقررات مربوطه ، بنا بر دلایلی من جمله تغییر شـغل ، فروش پایان فصل یا سـال ، جذب مشـتری و .. چند درصد زیر قیمت بازار به فروش می‌رسـاند . اما معنـای دوم که در بین عده‌ای خاص مانند علاقه مندان به خرید آثار هنری و آنچه که در معانی حقوقی اصطلاح شـده اسـت بدین شرح می‌باشد که حراج نوعی فروش، همراه با تشریفات خاصی است که صاحب کالا رأسا و یا از طریق متصدیان برگزاری ایـن امر کار خود را برای فروش به جمعیـت حاضر در حراجی عرضه می‌کند تا آنکه هر کس که به بالاترین قیمت پیشنهادی (بدون آنکه مبدا و پایه ایی وجود داشته باشد که می‌تواند از بالای صفر ریال شـروع شـود) را ارائه داد ، برنده حراج و مشتری محسـوب شود . همچنین بایستی گفت وجه اشـتراک هر دو معنای حراج که مرتبط با یکدیگر هسـتند این است که هر دو شکل خاصی از فروش می‌باشند که با توجه به مقررات مربوطه دارای شرایط ویژه می‌باشند که متفاوتی از فروش عادی هستند.

۱-۲- مزایده

مزایده در لغت به معنای به یکدیگر افزودن ، بالای دست هم رفتن ، افزودگی از طرفین آمده اسـت [۱] . همچنین بیان شده اسـت که مزایده در معرض فروش گذاشتن چیزی به نحوی که هر خریداری که قیمت بیشـتری پیشنهاد کرده به وی فروخته شود [۲]. در اصطلاح حقوقی تعاریفی در خصوص مزایده ذکر شده که به آنها می‌پردازیم: «مزایده صورت خاصی است از فروش مال به خریداران (طالبان خرید) با هم رقابت کرده و هر یک قیمتی بیشـتر از آنچه که ابتدا به بایع عرضه شـده ، عرضه می‌نمایند . ثمن آخرین قیمتی اسـت که عرضه شـده و پس از آن قیمتی عرضه نشود و چون قیمت معینی که از طرف بایع مأخذ و مبدأ شروع مزایده و رقابت رکن مزایده است گاهی ممکن است به علت پیدا نشدن طالب همان قیمت مبدأ ، ثمن محسوب می‌گردد.»[۳]

یا آمده اسـت که : «مزایده ترتیبی اسـت که در آن اداره ، فروش کالا و خدمات یا هر دوی آن‌ها را از طریق درج آگهی در روزنامه کثیرالانتشـار و یا روزنامه رسمی کشور به رقابت عمومی می‌گذارد و قرارداد را با شخصی که بیشترین بها را پیشنهاد کرده یا می‌کند منعقد می‌سازد.»[۴]

همچنین گفته شده : «مزایده ترتیبی است که در آن فروش کالایی که مورد نظر دولت است از طریق اعلان بین عموم داوطلبان عرضه می‌شود تا قرارداد با کسی که حداکثر قیمت را پیشنهاد کرده است به خودی خود منعقد شود.»[۵]

همچنین مطابق ماده ۱ آیین‌نامه نماد اسناد رسمی لازم الاجرا مصوب ۱۳۸۷ «مزایده صورت

---

۱. دهخدا ، علی اکبر ، ۱۳۷۷ ، لغت نامه ، جلد سیزدهم ، چاپ دوم از دوره جدید ، تهران ، انتشارات دانشگاه تهران ، ذیل واژه مزایده

۲. معین ، محمد ، ۱۳۸۶ ، فرهنگ فارسی ، جلد دوم ، چاپ چهارم ، تهران ، انتشارات ادنا ، ذیل واژه مزایده

۳. جعفری لنگرودی ، ۱۳۹۶ ، پیشین ، ذیل واژه مزایده

۴. انصاری ، ولی الله ، ۱۳۸۷ ، حقوق قراردادهای اداری ، چاپ چهارم ، تهران ، انتشارات حقوقدان ، ص ۱۲۰

۵. طباطبایی مؤتمن ، منوچهر ، ۱۳۸۷ ، حقوق اداری ، چاپ چهارم ، تهران ، انتشارات سمت ، ص ۹۷

خاصی از فروش مال اســت که از مبلغ ارزیابی شــروع شده و به پیشــنهاد کننده بالاترین قیمت واگذار می‌شود.»

با توجه به توضیحات بیان شده بایستی گفت آنچه وصف اساسی و رکن اصلی مزایده است انعقاد قرارداد با شــخصی اســت که نسبت به سایرین بیشترین بها را پیشنهاد دهد . اما به تعاریف مذکور ایراداتی وارد اســت که بایستی در بیان تعریف جامع و کامل از مزایده در نظر گرفته شود و برطرف گردد . مثل آنکه در همه تعاریف موجود اســت ایرادی اســت که مزایده را منحصر به فروش کالا یا خدمات می‌دانند ، در حالی که درســت اســت که معمولاً مزایده به منظور انعقاد بیع برگزار می‌شــود در صورتی که این روش برای اجاره نیز به کار می‌رود . همچنین بایســتی گفت برخلاف آنچه از تعاریف مذکور برداشــت می‌شود اتخاذ روش مزایده برای انعقاد قراردادهای مذکور ، مختص به اشخاص حقوقی حقوق عمومی و دولت و دستگاه دولتی نیست بلکه اشخاص حقیقی و یا حقوقی حقوق خصوصی نیز می‌توانند با برگزاری مزایده قرارداد مد نظر خود را منعقد کنند . لازم به اشــاره اســت مطابق مقررات مربوطه و آنچه معمول است ، در مزایده پس از آن که برنده مزایده مشخص شد قرارداد نهایی به خودی خود منعقد نمی‌گردد بلکه برگزارکننده مزایده می‌تواند پیشــنهاد برنــده را رد و با فرد دیگری معامله نماید . به همین خاطر بهتر اســت تعریف جامع و مانع از مزایده ارائه داد که بتواند بیانگر توضیحی صحیح از این مفهوم باشد البته طبیعتا ارائه تعریف مناسب و درست نیازمند شناخت ماهیت و ارکان آن مفهوم است با این حال می‌توان گفت: مزایده قالب حقوقی اســت که قرارداد مناســب (به طور خاص و عمده بیع) در آن ریخته می‌شــود بــه نحوی که فروش یا اجاره یا انتقــال کالا ، خدمات یا هر نوع مال دیگری بین عموم به رقابت گذاشته می‌شود و به پیشنهاد دهنده بالاترین قیمت اولویت در انتقال داده می‌شود .

باید اضافه کرد برای مزایده بنا بر معیارهایی اقسامی را ذکرکرده اند که از بیان همه آنها صرف نظر می‌کنیم[1] و تنها به مزایده کتبی و شفاهی (حضوری) که از نظر نحوه برگزاری مزایده تقسیم بندی شده اند، می‌پردازیم.

۱-۲-۱- مزایده کتبی :

شــیوه‌ای از مزایده اســت که برگزاری مزایده از طریق نشــر آگهی به اطلاع عموم رســانیده می‌شود و اشخاص خواهان شرکت در مزایده مطابق با شرایط مذکور در آگهی، پیشنهادات خود را کتباً از طریق ارسال پاکت حاوی پیشنهاد خود، نمابر و... به برگزارکننده تحویل می‌دهند . سپس پس از تشکیل کمسیون مزایده برنده مشخص و اعلام می‌گردد. لازم به ذکر است که حسب مورد بر اســاس گستردگی و اهمیت معاملات ممکن اســت تشریفات بیشتر و یا کمتری در نظر گرفته شــود ضمن آنکه باید افزود در این نوع از مزایده حضور شرکت‌کنندگان ضروری نبوده و همانطور که گفته شد آنان می‌توانند پاکت پیشنهادی خود را ارسال نمایند.

---

۱. برای دیدن انواع تقسیم بندی مزایده ر.ک : درخشان خلیفه کندی ، ۱۳۹۴ ، پیشین صص۲۳ -۳۱

۱-۲-۲- مزایده شفاهی (حضوری) :

مزایده‌ای اســت که از تشــریفات کمتری برخوردار می‌باشد چرا که اشــخاص می‌توانند تنها با حضور در جلســه برگزاری مزایده شــفاها پیشــنهادات خود را در مواجه بــا مزایده گذار بیان کنند بی‌آنکه نیاز به رعایت ضوابط خاصی باشــد. برخی این به اشــتباه این نوع از مزایده به سبب شــباهت، حراج خوانده و آنها را یکسان دانســته اند. درحالی بین حراج و مزایده تفاوت‌های مهم و محسوســی وجود دارد از جمله آن که در مزایده یک مبلغ معین به عنوان قیمت پایه و و مبدأ مشخص می‌شود که تمامی پیشنهادات بایستی بالاتر از این قیمت باشد درصورتی در حراج چنین قیمتی وجود ندارد و پیشــنهادات از بالای صفر ریال شــروع می‌شود. همچنین آنکه در مزایده از طرف شرکت کنندگان تنها ارائه یک پیشنهاد پذیرفته می‌شود و آن هم به صورتی که اگر مزایده کتبی باشــد تا زمان ختم برگزاری مزایده و گشودن پاکت‌های حاوی پیشنهادات هیچ کس از آن پیشــنهادات مطلع نیســت در حالی که در حراج ارائه پیشــنهادات چند باره و متفاوت جایز است ضمن آنکه همگی شرکت کنندگان از پیشنهادات دیگری مطلع می‌شوند و می‌توانند بر آن اساس نظر خود را تغییر دهند . همچنین آنکه طبیعتا شــرایط و تشــریفات برگزاری هر یک از مزایده و و حراج حســب مورد با یکدیگر متفاوت اســت و هر کدام در مناســبت‌ها و معاملات خاصی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۱-۳- مناقصه : [۱]

درلغت مناقصه که از ریشــه مجرد نقص گرفته شد به معنای کم کردن، چیزی را به کمترین قیمت خریدن آمده است[۲]. همچنین دهد در ترمینولوژی حقوقی درتعریف کلمه مناقصه بیان‌شده «خریــد مال یــا اموال معین از طرف مامور رســمی به کمترین قیمتی که از طرف فروشــندگان پیشنهاد می‌شود و همچنین است هرگاه مورد مناقصه انجام عملی باشد.»[۳]

در اصطلاح در خصوص مناقصه تعاریف متعددی ذکر شــده اســت من جمله آنکه «مناقصه ترتیبی است که در آن سازمان‌های عمومی تهیه یا تحمیل یا خرید کالا یا خدمت مورد نیاز خود را به رقابت و مسابقه می‌گذارند با اشخاص حقیقی و یا حقوقی که کمترین قیمت و مناسب‌ترین شرایط را پیشنهاد می‌کنند، معامله می‌نماید.»[۴] همچنین بیان شده است که «مناقصه روش نظام مند اســت که به موجب آن مناقصه گذار با اعلام ضوابط شــرایط مدنظر خود درصدد تهیه کالا و خدمات با قیمت مناســب اســت و به موجب این اعلان، وی متعهد به قبول پیشــنهادی است که منطبق با درخواست وی باشد.»[۵]

ضمنــاً با توجه به بنــد الف ماده ۲ قانون برگــزاری مصوب ۱۳۸۳ «مناقصه فرآیندی اســت

1. Tender

۲. معین ، ۱۳۸۶ ، پیشین ذیل واژه مناقصه
۳. جعفری لنگرودی ، ۱۳۹۶ ، پیشین ، ذیل واژه مناقصه
۴. انصاری ، ۱۳۸۷ ، پیشین ، ص ۱۱۸
۵. باقر زاده ، حمید ، ۱۳۹۲ ، حقوق مناقصات ، جلد اول ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات میزان ، ص ۲۰

رقابتی برای تامین کیفیت مورد نظر(طبق اسناد مناقصه) که در آن تعهدات موضوع معامله به مناقصه‌گری که کمترین قیمت متناسب را پیشنهاد کرده باشد واگذار می‌گردد.»

طبیعتاً برای تعریف یک مفهوم نیاز به شناخت ماهیت و ارکان آن است اما تا به اینجا می‌توان گفت مناقصه فرآیندی است رقابتی که اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از حقوقی عمومی و خصوصی به منظور دست یابی به کالا و یا خدمات با کیفیتی مناسب و هزینه‌ای کمتر، اقدام به برگزاری فرآیندی می‌نمایند که اشخاص خواهان شرکت بنابر ضوابط و شرایط تعیین شده پیشنهادات خود را ارائه می‌دهند که در صورت ارائه قیمت کمتر و شرایط بهتر برنده مناقصه شناخته می‌شوند. باید اضافه کرد که بنا بر ماده ۴ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳ مناقصه از نظر مراحل بررسی دو قسم مناقصه یک مرحله‌ای، مناقصه دومرحله‌ای و از نظر روش دعوت مناقصه‌گران به مناقصه عمومی و مناقصه محدود طبقه‌بندی می‌شود.[۱]

۲- بررسی لزوم برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه

توجه به تعاریف و توضیحات ارائه شده به دست می‌آید که حراج ، مزایده و مناقصه شیوه‌هایی برای انعقاد قرارداد مدنظری هستند که همراه با تشریفات و شرایط خاصی می‌باشند. البته لازم به ذکر است عمدتاً برگزاری مزایده و مناقصه توسط اشخاص حقوقی حقوق عمومی و بالاخص دستگاه‌های دولتی صورت می‌گیرد که آن هم به واسطه مبانی قانونی و نظری می‌باشد که می‌توان مزایای انعقاد قرارداد از طریق مزایده و مناقصه را از این مبانی دریافت . بنابراین سعی می‌شود به طور خلاصه ضمن پرداختن به برخی از قوانین و مقرراتی که به برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه اشاره داشته‌اند بیان برخی از مبانی نظری حاکم بر این امر ، در یابیم که علت رعایت این تشریفات در چیست و چرا اشخاص به جای انعقاد معامله مدنظر خود به روش‌های ساده و معمول از این ضوابط و اشکال خاص استفاده می‌نماید.

۲-۱- مبانی قانونی:

همانطور که گفته شد برگزاری مزایده و مناقصه ، معمولاً از طرف دستگاه‌های دولتی صورت می‌گیرد که یکی از دلایل این امر وجود الزامات قانونی که سیر تحول و تکامل متفاوتی از سال ۱۲۸۹ با تصویب نخستین قانون محاسبات عمومی کشور در دوره دوم مجلس شورای ملی داشته است. ضمن آنکه علاوه بر سازمان‌های دولتی برخی مواقع به جهت رعایت مصلحت اشخاص حقیقی و حقوقی حقوق خصوصی لزوم برگزاری مزایده دیده شده من جمله فروش اموال بازداشت شده محکوم علیه به منظور استیفای محکوم به ورعایت مصلحت محکوم له . به همین جهت با ذکر برخی از مواد قوانین اکتفا می‌کنیم و به جزئیات تفصیلی آن نمی‌پردازیم:

۱- قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۱/۶ (ماده ۷۹ در خصوص لزوم به برگزاری مناقصه و مزایده توسط دستگاههای دولتی)

---

۱. برای دیدن انواع مناقصه ر.ک : همان منبع ، ص ۲۰-۲۴

۲- قانون برگزاری مناقصات مصوب۳ /۱۱ /۱۳۸۳ (در خصوص شـرایط و تشریفات برگزاری مناقصات و ذکر سازمان‌های مشمول این قانون برای برگزاری مناقصه)

۳- آیین‌نامه معاملات دولتی مصوب ۱۲/۲۷ /۱۳۴۹ و اصلاحات بعدی آن (در خصوص نحوه برگزاری مناقصه در معاملات مدنظر)

۴- قانون اجرای سیاست‌های حکمی اصل چهل وچهارم قانون اساسی مصوب ۸ /۱۱ /۱۳۸۶(بند ه ماده ۱۹ در خصوص واگذاری طرح‌ها به بخش غیر دولتی از طریق مزایده)

۵- قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۸/۱ /۱۳۵۶ (مواد ۱۴۵ - ۱۱۲)درخصوص فروش اموال توقیف شده از طریق مزایده

۶- قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی مصوبه ۴/۲۴ /۱۳۱۸ (ماده ۴۰)در خصوص فروش اموال تاجر ورشکسته از طریق مزایده

۷- آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی لازم لاجرا و طرز رسیدگی به شکایت از عملیات اجرایی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مصوب ۶/۱۱ /۱۳۸۷ (مواد ۱۲۱ -۱۴۶ در خصوص تشریفات برگزاری مزایده)

۸- قانون اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۲/۲۴ /۱۳۴۷ (مواد ۳۵و۳۶و ۴۵و۴۶) در خصوص فروش عام از طریق مزایده

۹- قانون امور حسبی مصوب ۴/۲ /۱۳۱۹(ماده ۲۷۵ در خصوص فروش اموال متوفی از طریق مزایده)

۲-۲- مبانی نظری :

در ادامه بررسی لزوم برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه می‌توان گفت وضع هر قانون و ارائه اشکال خاصی برای انعقاد یک قرارداد با اهدافی مشخص همراه است . اهدافی که قطعا از مصالح ، مزایا و کارکردهای قابل توجه ایی برخوردار است که در صورت تحقق نتایج مناسبی به بار می‌آید . برخی از این اهداف که ما را رهنمون می‌شود علت انعقاد قرارداد از طریق برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه را دریابیم . البته به جهت آنکه اکثرا معاملات دولتی از این طریق به انجام می‌رسد بایستی گفت اهدافی که به ذکر آن می‌پردازیم مرتبط با نفع عمومی جامعه ، دولت و مصالح عمومی کشور است نه شخص خاصی . برخی از این اهداف که بیان‌کننده مزایای انعقاد قرارداد از طریق مزایده و مناقصه هستند عبارتند از:

ایجاد فرصت برابر برای تمامی عرضه‌کنندگان کالاها و خدمات ، ایجاد رقابت لازم برای دسترسی به کالاها و خدمات مورد نیاز دولت با کیفیت و قیمت مناسب ، ایجاد تحرک و جنب و جوش در بخش خصوصی شفافیت بخشیدن به فرآیند خریدهای دولتی و جلوگیری از سوء استفاده احتمالی برخی از افراد سودجو و بروز فساد مالی ، ارتقاء کالاهای ساخت و داخل با رقابتی کردن بازار و... . همچنین در خصوص مزایای که به برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه برای اشخاص حقیقی و یا حقوقی خصوصی به همراه دارد می‌توان گفت که اشخاص می‌توانند در انتقال کالای

خود با گســتره کردن مخاطبان و در نظر گرفتن شــرایط و تضمینات خاص در معاملات عمده ، با پیشــنهادات بهتری که حاوی مبالغ بالاتر از حالت معمول است قرارداد خودرا منعقد کنند و با اعتبارسنجی اشخاص متمایل حضور در مزایده اطمینان خاطر از طرف معامله خود کسب کنند . همچنین این اشــخاص می‌توانند در صورتی که خواهان تامین کالا یا خدمتی هستند با برگزاری مناقصه و بررسی پیشنهادات متفاوت به قیمت و کیفیت دلخواه خود دست یابد که قطعاً از بحث اقتصادی این امر برای آن‌ها مقرون به صرفه خواهد بود . به همین جهت و بنابر همین مزایا بود که حراج ، مزایده و مناقصه به عنوان یک فرآیند تشریفاتی جای خود را در قراردادها پیدا کردند.

۲-۳- مزایده و مناقصه شرط صحت قراردادهای دولتی

در تعریفــی از قراردادهــای دولتی می‌توان گفت : گروهی از قراردادها اســت که ســازمان‌ها موسســات ، شــرکت‌ها و نهادهای دولتی و عمومی مرکزی و محلی برای اجرای طرح‌های عمرانی انجام خدمات عمومی و اداره و بهره‌برداری از منابع ، ثروت‌ها و اموال عمومی منعقد می‌کنند . که منافع و ســود آن عاید اشخاص خاصی نمی‌شــود و تامین نیازها و منافع عمومی مردم هدف اول این قراردادها می‌باشد.[۱]

ایــن قراردادهای دولتی عــلاوه بر قواعد عمومی قراردادها ، تحــت حاکمیت قواعد و نظامات خاص دیگری هســتند که موجب این امر شــده که تفاوتی با قراردادهای موضوع حقوق خصوصی پیدا نمایند که تفاوت اصلی این دو در لزوم رعایت تشریفات است. بدین توضیح که در قراردادهای خصوصی اصل بر رضایی بودن عقود اســت و اراده اشــخاص ملاکی کافی برای انعقاد قراردادی می‌باشد . در حالی که رعایت تشریفات در تشکیل قراردادهای دولتی از اهمیت فراوانی برخوردار اســت که یکی از این تشــریفات انعقاد قرارداد از طریق فرآیند مزایده و مناقصه باشد . به همین جهت اســت که خالی از لطف نیســت به این امر پرداخته شــود که تشــریفات برگزاری مزایده و مناقصــه چه تاثیــری در انعقاد قراردادهای دولتــی دارند و چنانچه این تشــریفات رعایت نگردد قراردادهای دولتی با چه وضعیتی مواجه خواهند شد؟

در ابتدا بایستی گفت عدم رعایت تشریفات مناقصه و مزایده موجب مسئولیت مامورین دولتی متخلف است ولی تنها ضمانت اجرا نمی‌باشد . چراکه قانونگذار علاوه بر لزوم رعایت شرایط قواعد عمومی صحت معاملات در زمینه قراردادهای دولتی ، رعایت تشریفات خاص دیگری را به منظور حفظ منافع و مصالح جامعه و جلوگیری از حیف و میل اموال عمومی، ضروری تشــخیص داده و متصدیان امور عمومی و اداری را متکلف به اجرای آن نموده است. بالاخص لزوم رعایت تشریفات مزایده و مناقصه که به وضوح در ماده ۷۹ قانون محاســبات عمومی کشــور با لحنی آمرانه مورد اشاره قرار گرفته است . این ماده مقرر می‌دارد که «معاملات وزارتخانه‌ها و موسسات دولتی اعم از خرید و فروش و اجاره استیجاره و پیمانکاری و اجرت کار و غیره (به استثنای مواردی که مشمول

---

۱. عراقــی، عــزت‌الله ؛ حبیب زاده ، محمد کاظم ، ۱۳۸۸ ، قراردادهای دولتی در حقوق ایران ، مجله حقوق خصوصی ، سال ششم ، شماره پانزدهم ، ص ۶

مقررات اســتخدامی می‌شــود) باید حسب مورد از طریق مناقصه یا مزایده انجام شود.» بنابراین با توجه به این ماده و ســایر موارد قانونی دیگری که که بدان اشــاره شــد وجوب و لزوم رعایت این تشــریفات برداشت می‌شــود که طبیعتاً بدون ضمانت اجرا نمی‌باشــد . به همین جهت است که قانــون گذار البته با بیانی نا مفهوم ضمانت اجرای عــدم رعایت فرآیند مزایده و مناقصه را بطلان قرارداد می‌داند . چرا که قانونگذار در ماده ۹۲ قانون محاســبات عمومی چنین مقرر شــده داشته اســت: «در مــواردی که بر اثر تعهد زائد براعتبار یا عدم رعایــت مقررات این قانون خدمتی انجام شــود یا مالی به تصرف دولت درآید، دستگاه‌اجرایی ذیربط مکلف به رد معامله مربوط می‌باشد. و در صورتی که رد عین آن میســر نبوده و یا فروشــنده از قبول امتناع داشــته باشد و همچنین در مورد خدمات انجام شده مکلف به قبول و وجه مورد معامله در حدود اعتبارات موجود یا اعتبارات ســال بعد دســتگاه اجرایی مربوط قابل پرداخت اســت واقدامات فوق مانع تعقیب قانونی متخلف نخواهد بود.»

درست است که قانونگذار عبارت رد را به کار برده اما این امر بدین معنا نیست که معامله‌ای که بدون رعایت تشــریفات مزایده و مناقصه منعقد شــود غیر نافذ اســت، بلکه این معامله باطل می‌باشــد و به نظر می‌رســد و به کار بردن عبارت و رد معامله بدین معناســت که بطلان چنین معامله‌ای را به طور ضمنی پذیرفته است. زیرا معامله به قرینه قسمت دوم ماده که دستگاه دولتی را تنها به پرداخت وجه قراردادی به عنوان اجرت المثل ملزم کرده اســت نه چیز دیگر به معنای نفی تمام آثار و به عبارت دیگر بطلان آن است .[۱]

بنابرایــن با توجه به توضیحات ارائه شــده به دســت می‌آید که بنابر آن کــه قانونگذار انعقاد قراردادهای دولتی را از طریق برگزاری مناقصه و مزایده الزامی دانســته و این فرآیند را به عنوان یک تشریفات ضروری مد نظر قرار داده و با توجه به ماده ۹۲ که توضیح آن داده شد ضمن این که این دسته قراردادها از جمله عقود تشریفاتی هستند این نتیجه حاصل می‌شود که در قراردادهای دولتی که بایســتی از طریق فرآیند برگزاری مزایده و مناقصه منعقد بشــوند ، این فرآیند یکی از شــرایط اصلی انعقاد قراردادهای دولتی می‌باشد که نقص آن بطلان قرارداد را به همراه دارد . به همین جهت مزایده و مناقصه شرط صحت قراردادهای دولتی می‌باشند.

۳- ماهیت حراج ، مزایده و مناقصه

در این گفتار به تبیین و کشــف ماهیت حراج ، مزایده و مناقصه می‌پردازیم که آیا از ســنخ وقایع حقوقی هســتند یا اعمال حقوقی؟ ایجاب محســوب می‌شــوند یا دعوت به معامله ؟ ضمن اینکه بررسی و پاسخ به سوالات ذیل خالی از لطف نیست که برای پاسخ بدین سوالات ناگزیریم که ماهیت این دسته را بشناسیم. آیا تقاضای حراج گذار و متصدی مزایده برای ارسال پیشنهادها ایجاب تلقی شده و با تعیین بالاترین پیشنهاد قرارداد منعقد می‌شود یا تقاضای مزبورآنها دعوت

۱. صالحی، حمیدرضا؛ اکبرزاده ، معصومه؛ دهقانی دهج ، ایمان، ۱۳۹۴، جایگاه تشریفات مناقصه و مزایده در تشکیل قراردادهای دولتی، فصلنامه حقوق اداری ، سال دوم ، شماره هشتم ، ص ۱۰

به ارسال ایجاب و پیشنهاد است؟ آیا آگهی فروش کالاهای معین از طریق مزایده و حراج در زمان معین تعهدی ضمنی به نفع پیشنهاد دهندگان احتمالی مبنی بر وقوع بیع ایجاد می‌کند هرچند درخواست حراج و متصدی مزایده را دعوت به ایجاب تلقی کنیم[۱] ؟

طبیعتاً یکی از مواردی که ما را برای پاسخ به سوالات بالا و تبیین ماهیت این مفاهیم رهنمون می‌شود ، بررسی تشریفات و مراحل برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه می‌باشد . به طور خلاصه می‌توان گفت آنچه که رکن اصلی تشریفات برگزاری است و بایستی بدان توجه نمود که از قرار ذیل است: اولاً انتشار آگهی برگزاری با درج مشخصات موضوع قرارداد نهایی و شرایط لازم جهت شرکت در حراج ، مزایده و مناقصه، ثانیاً برگزاری جلسه حضوری در حراج و مزایده شفاهی و در صورتی که برای مزایده کتبی و مناقصه لازم باشد، ثالثاً ارائه شفاهی پیشنهادات در حراج و مزایده حضوری و ارسال پاکت حاوی پیشنهاد شرکت کننده در مزایده کتبی و مناقصه، رابعاً بررسی و ارزیابی پیشنهادات در در مزایده کتبی و مناقصه و تعیین برنده و در نهایت انعقاد قرارداد اصلی و نهایی.

همانطور که گفته این موارد به صورت خلاصه بیان شد و حسب مورد ممکن است تشریفات بیشتری و کمتری از سوی برگزار کننده نظر گرفته شود.[۲]

۳-۱- واقعه یا عمل حقوقی

در راستای تبیین ماهیت حقوقی حراج ، مزایده و مناقصه در حقوق قراردادها ضروری است که در ابتدا به این مسئله پرداخته شود که آیا این دسته از سنخ وقایع حقوقی محسوب می‌گردند یا اعمال حقوقی. به همین جهت در ابتدا نیاز هست به توضیح این مفاهیم بپردازیم.

وقایع حقوقی عبارت از رویدادهایی است که آثار حقوقی آن نتیجه اراده شخص نیست و به حکم قانون به وجود می‌آید ، اعم از اینکه ایجاد واقعه ارادی باشد مانند غصب و اتلاف مال غیر یا غیرارادی و طبیعی مثل مرگ و تولد شخص . اعمال حقوقی هم اعلام اراده‌ای است که به منظور ایجاد اثر حقوقی خاص انجام می‌شود و قانون نیز اثر دلخواه را بر آن بار می‌کند . به بیان دیگر، عمل حقوقی بخشی از اعمال ارادی است که اثر آن‌ها با آن چه که فاعل می‌خواسته منطبق است مانند عقود و ایقاعات.[۳]

نکته‌ای که در خصوص اعمال حقوقی بایستی مورد توجه قرار گیرد این است که اعمال حقوقی از جمله امور اعتباری است که در عالم اعتبار به وسیله اراده انسان انشاء و ایجاد می‌شوند . بنابراین امور اعتباری از این جهت نام اعتباری می‌گیرد که سازنده و ایجاد کننده آن اندیشه انسان‌ها و جایگاه آن منحصراً ذهن انسان است و با اراده انسان هستی اعتباری می‌یابد مثل قانون

---

۱. محقق داماد ، سید مصطفی و سایر همکاران ، ۱۳۹۳ ، حقوق قراردادها در فقه امامیه ، جلد دوم ، چاپ سوم، تهران ، انتشارات سمت ، ص۲۱

۲. برای مطالعه بیشتر در خصوص تشریفات برگزاری مناقصه ر.ک : فرخانی ، هدایت ؛ پاپی ، زینب ، ۱۳۹۹، تحلیل ماهیت و ساختار حقوقی و تشریفات مناقصه در نظام حقوقی ایران ، مجله دانش حقوقی مالیه ، سال سوم ، شماره ۱۱

۳. کاتوزیان ، ناصر ، ۱۳۹۴ ، اعمال حقوقی ، چاپ چهاردهم، تهران ، انتشارات شرکت سهامی انتشار ، ص ۲۰

، عقد و ایقاع.[۱]

بنابراین بایستی گفت اعمال حقوقی اعمالی است که بنابر اراده انسان و به منظور ایجاد و دنبال کردن هدف و اثر حقوقی مورد نظر که از قانون نیز متاثر می‌شود و در عالم اعتبار شکل می‌گیرد.

اشاره کردیم که حراج ، مزایده و مناقصه همگی فرآیند و تشریفاتی هستند که برگزارکننده آن‌ها به منظور انعقاد قراردادی که مدنظر دارد ، اقدام به برگزاری تشریفات می‌نماید که انجام این فرایند قطعاً واجد آثار حقوقی مهمی است . بنابراین از آن جهت که حراج ، مزایده و مناقصه بنابر اراده اشخاص و به منظور تحقق هدف خاصی که واجد آثار حقوقی است شکل می‌گیرد ، مطابق تعریف ارائه شده از اعمال حقوقی جزء این دسته محسوب می‌شود و از احکام مربوط به آن تبعیت می‌نمایند . بدین جهت است که بیان شده بدون شک ، مناقصه فرایندی است که عمدتا از سوی بازیگران مهم و عمده تجاری و صنعتی به منظور ترتب آثار حقوقی بر این فرآیند برگزار و مخاطبان مهم و عمده آن نیز تجار و تولیدکنندگان مهم کالا و خدمات هستند و با این وصف بدون تردید مناقصه عمل حقوقی است[۲].

۳-۲- عقد یا ایقاع:

دریافتیم که حراج ، مزایده و مناقصه ازجمله اعمال حقوقی می‌باشند که توسط اراده اشخاص شکل می‌گیرند. خالی از لطف نیست که گفته شود بنابر اراده‌های دخیل در شکل گیری یک عمل حقوقی ، اعمال حقوقی به دو دسته عقد و ایقاع تقسیم می‌شوند . درتعریف عقد می‌توان گفت : (توافق دو انشاء متقابل است که به منظور ایجاد اثر حقوقی انجام می‌شود و ایقاع، انشا اثر حقوقی است که با یک اراده انجام می‌شود[۳].

بنابراین با توجه به تعریف مذکور بایستی گفت عقد عمل حقوقی است که با که با اراده و همکاری متقابل دو شخص شکل می‌گیرد در حالی که در ایقاع وجود اراده یک شخص کافی است .

در همین راستا می‌توان گفت همانطور که در باب تعاریف حراج ، مزایده و مناقصه گذشت این مفاهیم بین یک تشریفات و فرآیند خاصی با شرایط مشخصی هستند که هدف از برگزاری آن‌ها برگزیدن یک شخص با پیشنهادات مناسب برای انعقاد قرارداد اصلی است. ضمن آنکه اگر مراحل برگزاری بررسی شود می‌توان دریافت در هیچ یک از مراحل از فراخوان و آگهی تا مشخص شدن برنده، اراده دو شخص در شکل دیگری و برگزاری این فرآیند دخیل نیست بلکه تنها قرارداد نهایی با برنده منعقد می‌شود . بنابراین نبایستی اشتباه گفته شود که حراج، مزایده و مناقصه یک نوع قرارداد است و یا در طی آن بیع واقع می‌شود بلکه بایستی گفت از آنجا که این تشریفات و

---

۱. شهیدی ، مهدی ،۱۳۹۶ ، تشکیل قراردادها و تعهدات ، چاپ سیزدهم ، تهران ، انتشارات مجد ، ص ۳۲
۲. باقرزاده ، ۱۳۹۲ ، پیشین ، صص ۱۵۹-۱۶۰
۳. کاتوزیان ، ۱۳۹۴ ، پیشین ، ص۳۲و۴۳۸

فرآینـد تنها بنابر اراده برگزارکننده شـکل می‌گیرد تا بتوانـد هدف خود که انعقاد قرار داد بیع ، اجاره ، دریافت خدمات و ... محقق سـازد آن هم با شـخصی که بهترین مناسب ترین پیشنهاد را ارائه می‌دهد بدون آنکه اراده فرد دیگری در این فرآیند دخیل باشـد. بنابراین حراج ، مزایده و مناقصه ماهیت قراردادی ندارند بلکه صرفاً فرایندی برای انتخاب طرف معامله‌ای که مناسب‌ترین پیشـنهاد را ارائه کرده می‌باشـند که بنابر اراده یک طرفه برگزارکننده شکل می‌گیرند . به همین مناسـب و برای بررسی بیشـتر این که حراج ، مزایده و مناقصه از جمله اعمال حقوقی یک طرف محسوب می‌شوند بررسی بیشتری در این زمینه انجام می‌شود که به آن می‌پردازیم.

۳-۴- ایجاب یا دعوت به معامله

برای فهم بهتر اینکه آیا آگهی برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه به منزله ایجاب است یا اینکه تنها دعوتی اسـت برای ارائه پیشـنهادات و انعقاد معامله بایسـتی در ابتدا به تبیین این مفاهیم بپردازیم.

ایجاب: در تعریف از ایجاب آمده اسـت که : ایجاب اعلام اراده کسـی اسـت که دیگری را بر مبنای معینی به عقد بستن می‌خواند ، بدین گونه که اگر پیشنهاد مورد قبول قرار گیرد هر دو به مفاد آن پایبند باشند . این دعوت ممکن است خطاب به شخص معین یا عموم باشد .[۱] همچنین بیان شـده اسـت که هر یک از دو اراده همراه با وسـیله‌ی ابراز آن که متضمن معنی ابتکار باشد و به طور متعارف باید ابتدائا صادر شـود ، ایجاب آن دیگری قبول نامیده می‌شـود .[۲] برای اینکه پیشـنهاد انعقاد معامله ماهیت ایجاب را داشـته باشد بایستی دارای شرایطی باشد که جزء ارکان اصلی ایجاب می‌باشـند . این شـرایط عبارتند از اینکه ایجاب بایستی کامل باشد. بدین معنی که مبین و حاوی عناصر اصلی قرارداد و ارکان اساسـی عقد باشـد که این ارکان اصلی قرارداد در هر عقدی ممکن اسـت در مقایسـه با عقد دیگری متفاوت باشد . ایجاب بایستی مشخص باشد یعنی نوع عقد و موضوع قرارداد در آن مبهم نماند یا محل تردید بین دو چیز نباشد . ایجاب باید قاطع باشـد بدین معنی که پیشنهاد کننده قصد التزام نسبت به محتوای آن را در فرض قبول مخاطب داشته باشد.[۳]

بنابراین با جمع این مطالب بایستی گفت : ایجاب اعلام اراده موجب مبنی بر پیشنهادی کامل، مشـخص و قاطع برای انعقاد قرارداد مدنظر خطاب به شـخصی دیگر می‌باشـد که با پذیرش آن عقد منعقد و طرفین ملزم به مفاد آن می‌شوند . دعوت به معامله هم بدین معناست که شخصی که قصد انعقاد قراردادی را در سـر دارد به منظور سنجیدن شرایط و پیشنهاداتی که ممکن است از سـوی طرف دیگر مطرح گردد که تمایل به مذاکـره دارد ، بدون آنکه ایجاب معینی را خطاب به شخص دیگری صادر کند تنها از او دعوت می‌نماید . دعوتی که بنا بر اراده یک شخص برای

---

۱. کاتوزیان ، ناصر ، ۱۳۹۷ ، قواعد عمومی قراردادها ، جلد اول ، تهران ، انتشارات گنج دانش ، ص ۲۸۲
۲. شهیدی ، ۱۳۹۶ ، پیشین ، ص ۱۴۲
۳. کاتوزیان ، ۱۳۹۷ ، پیشین ، صص ۲۸۲ تا ۲۸۴

آغاز گفتگو و شنیدن پیشنهادات طرف دیگر صورت می‌گیرد و به همین جهت می‌توان گفت که پیشنهاد عقد نیز دعوت برای تشکیل عقد است و نمی‌تواند ایجاب و انشای بالفعل عقد باشد . در خصوص ماهیت حقوقی آگهی فراخوان حراج ، مزایده و مناقصه نظریات مختلفی بیان شده است که به بیان و بررسی نقد و هر یک می‌پردازیم: [۱]

۳-۴-۱- نظریه ایجاب

بر اساس این نظریه مقصود واقعی اعلان کننده مزایده و حراج در غالب موارد این است که عقد با برنده شدن یکی از شرکت کنندگان تمام شود. عرف نیز از این گونه اعلام‌ها همین مفهوم را استنباط می‌کند و داوطلبان نیز بر همین مبنا و به اعتماد همین ظهور در مزایده یا حراج شرکت می‌کنند . پس هیچ دلیلی برای بی‌اثر شناختن این ایجاب در دست نیست و باید آن را تابع قواعد عمومی مربوط به نفوذ و آثار ایجاب دانست. در این حالت ویژه نیز با پایان یافتن مزایده و حراج و مناقصه توافق مورد نظر انجام شود و هیچ نیازی به تایید دوباره فروشنده ندارد ظاهر این است که اراده پیشنهاد کننده در واقع ساختن عقد به قیمتی که در مزایده معین می‌شود قاطع است. داوطلبان نیز باهمین اراده در مزایده شرکت می‌کنند و به توافق می‌رسند. حاکمیت اراده این دو طرف را نمی‌توان به بهانه معلوم نبودن قیمت در آغاز مزایده نادیده گرفت و ویژگی‌های این راه گفتگو را از یاد برد . بنابراین انتشار آگهی و برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه به نظر ایجاب برگزار کننده می‌باشد که با مشخص شدن برنده توافق مورد نظر به خودی خود منعقد می‌شود.

با توجه به بررسی و بیان شرایط ایجاب به نظر می‌رسد که علی‌رغم اینکه آگهی فراخوان برگزاری حراج، مزایده و مناقصه حاوی یک سری شرایط اساسی در برخورد با موارد هم قیمت‌های پایه‌ای ذکر می‌شود اما این امر دلیل بر این نمی‌شود که آن را ایجاب بخوانیم و پیشنهاد برنده را به منزله قبول بدانیم . چرا که همانطور که گفته شد ایجاب به معنای اعلام اراده موجب می‌باشد که کامل، قاطع و مشخص می‌باشد که در صورتی که طرف مقابل آن را بپذیرد عقد منعقد و به مفاد قرارداد متلزم شود در حالی که این آگهی‌ها تنها شرایط حضور و شرکت را معین می‌کنند به همین جهت واجد شرایط ایجاب نمی‌باشد که بتوان گفت برگزارکننده اعلام اراده کرده که در صورت پذیرش و طرف دیگر اوملتزم شود . ضمن اینکه در بسیاری از موارد برگزارکننده به اختیار رد یا پذیرفتن هر یک از پیشنهادات تصریح می‌نماید بنابراین از این نکته هم به دست می‌آید که برگزارکننده با انتشار آگهی اراده قطعی خود را مبنی بر التزام به مفاد قرارداد در صورت قبول برنده اعلام نکرده است که در خصوص قراردادهای دولتی ماده ۱۰ آیین‌نامه معاملات دولتی قابل توجه است که مقرر می‌دارد «در دستگاه مناقصه گزار در رد هر یک یا تمام پیشنهادات مختار است.» بنابراین آگهی فراخوان برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه به واسطه کامل نبودن شرایط اساسی ایجاب به عنوان ایراد اصلی و اینکه در بسیاری از موارد و به واسطه عدم قاطعیت، ایجاب محسوب نمی‌گردد و بعد از معین شدن برنده قرار داد اصلی به خودی خود منعقد نمی‌شود.

---

۱. کاتوزیان ، همان منبع ، صص ۲۸۶ تا ۲۹۲

۳-۴-۲- دعوت به معامله همراه با یک شرط ضمنی

مطابق این نظر، اعلان مزایده درخواست ایجاب معامله است ، ولی حاوی این شرط ضمنی نیز هست که اعلان کننده همه پیشنهادات را با حسن نیت و شرافتمندانه در نظر می‌گیرد و آنچه را به واقع سودمندتر می‌بیند انتخاب می‌کند . بنابراین پیش از معامله اصلی، یک قرارداد جنبی و فرعی درباره چگونگی انعقاد معامله بین دو طرف بسته می‌شود که ایجاب آن را اعلان کننده انشاء کرده است و شرکت کنندگان نیز آن را پذیرفته‌اند. امتناع از معامله با برنده واقعی نقض این پیمان ضمنی است و بر همین مبنا متجاوز از پیمان مسئول جبران خسارت ناشی از عهدشکنی است.

بنابراین بر اساس این نظر برگزارکننده حراج، مزایده و مناقصه با آگهی و فراخوان از افراد علاقمند که شرایط مورد نظر را دارد دعوت می‌نماید که پیشنهادات خود را در قالب یک ایجاب معین به ایشان ارائه دهند تا با بررسی تمامی پیشنهادات برنده را اعلام نمایند. در این راستا در ضمن این دعوت از طرف برگزارکننده ایجابی صادر می‌شود مبنی بر اینکه برگزارکننده ملتزم به بررسی تمام پیشنهادات و تعیین برنده می‌باشد که این ایجاب با شرکت هر یک از اشخاص مورد قبول قرار می‌گیرد ، به همین جهت بین برگزارکننده حراج، مزایده و مناقصه افراد شرکت کننده یک قرارداد ضمنی مبنی بر لزوم انتخاب مناسب ترین و بهترین پیشنهاد وانعقاد معامله با برنده واقعی منعقد می‌شود.

این نظریه تا آنجا که اعلان حراج، مزایده و مناقصه را درخواست ایجاب و دعوت به معامله دانسته است با اشکالات نظریه‌ی قبلی مواجه نیست . چرا که در واقع این اعلان تنها یک پیشنهاد و دعوت ساده ایی می‌باشد برای اشخاصی که خواهان شرکت در این فرآیند و انعقاد قرارداد نهایی می‌باشند نه ایجابی که بتوان گفت با تعیین برنده عقد خود به خود منعقد می‌شود. اما ایراد این نظریه این است که در واقع نمی‌توان چنین شرط و قرارداد ضمنی را پذیرفت ، چرا که اولا مطابق اصل عدم ، اصل بر عدم وجود چنین قراردادی است مگر اینکه دلیلی خلاف این امر ارائه شود ، ثانیا با توجه به اینکه گفتیم مفاد آگهی تنها یک دعوت ساده بدون پذیرش هیچ التزامی است ، به همین خاطر از محتوای آگهی هم نمی‌توان چنین برداشتی را کرد که برگزار کننده اعلام اراده‌ایی کرده مبنی بر التزام بررسی تمام پیشنهادات و تعیین برنده ثالثاً در عرف برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه البته بیشتر مزایده و مناقصه و عمده قراردادهای دولتی که از این طریق بایستی منعقد گردد یکی از شرایط مندرج در آگهی این است که برگزارکننده حق رد یک یا تمامی پیشنهادات را دارد . بنابراین با توجه به قواعد عرفی هم نمی‌توان چنین قرارداد ضمنی را پذیرفت و التزام برگزارکننده به تعیین برنده را خواستار شد.

۳-۴-۳- دعوت معامله

بنابر این نظر اعلان مزایده ، حراج و مناقصه تنها عرضه مال برای فروش است. صاحب مال از دیگران می‌خواهد که برای خرید آن پیشنهاد کنند ، این پیشنهادها ایجاب است و به خودی خود هیچ الزامی برای اعلان کننده به وجود نمی‌آورد و عقد زمانی واقع می‌شود که یکی از ایجاب‌ها

مورد قبول فروشـــنده قرار گیرد. در تایید این نظر گفته شـــده است که چون در پیشنهاد فروش به مزایده قیمت قطعی مال معلوم نیست و قبول آن به تنهایی بیع را واقع نمی‌سازد به ناچار باید این پیشـــنهاد را دعوت به ایجاب شـــمرد. این نظر به نوعی در حقوق انگلیسی و مصر هم پذیرفته شـــده اســـت؛ در حقوق انگلیسی قاعده کلی این است که ایجاب توســـط شرکت کننده در مزایده ارائه می‌شود ولی قبولی توسط مزایده گذار واقع می‌شود و زمانی که مزایده گذار با روشی مرسوم مانـــند پایین آوردن چکش قبولی خود را اعلام می‌کند عقد منعقد می‌شـــود. قبل از پایین آوردن چکش عقدی واقع نشده و پیشنهاد دهنده نمی‌تواند ایجاب خود را مسترد کند و مزایده گذار هم می‌تواند مال را از جریان مزایده خارج کن.[۱]

در حقوق مصر نیز اعتقاد بر این اســـت که در مزایده، ایجاب از ســـوی شـــرکت کنندگان در مزایده واقع می‌شـــود و تا وقتی که شـــخص مزایده گذار، قبولی خود را اعلام نکرده است، عقدی واقع نمی‌شود . ماده ۹۹ قانون مدنی مصر در این راستا مقرر می‌دارد که «عقد مزایده صرفاً وقتی واقع می‌شود که پیشنهاد نهایی پذیرفته شود، پیشنهاد مبلغ از لحظه‌ای که پیشنهاد بالاتر عرضه می‌شود کان لم یکن تلقی می‌شود، حتی اگر پیشنهاد بالاتر باطل باشد.»[۲]

بنابراین بر اساس این نظر،آگهی و فرایند حراج، مزایده و مناقصه بنا بر محتوا و مفاد خود تنها در بردارنده یک دعوت و درخواســـت ارائه پیشـــنهادات برای افراد متمایل و متقاضی که خواستار انعقاد قرارداد نهایی هســـتند می‌باشد که هر یک از شرکت کنندگان پیشنهادات خود را در قالب ایجاب به برگزارکننده ارائه می‌دهند تا پس از بررســـی بهترین و مناســـب ترین پیشنهاد پذیرفته شود.

در تایید این نظر و ترجیح آن نســـبت به نظریات گذشـــته بایســـتی گفت در واقع بنابر فلسفه برگـــزاری حراج، مزایده و مناقصه، برگزارکننده درصدد این اســـت که کالای مورد نظر خود را به بالاترین قیمت بفروشد و خدمت مورد نظر خود را با کیفیت عالی و قیمت مناسب به دست آورد و به همین جهت آگهی و فراخوانی را منتشر می‌نماید تا اشخاص متعدد پیشنهادات خود را ارائه دهند تا برگزارکننده بتوانند با ســـبک و ســـنگین کردن آن ها بهترین پیشـــنهاد را قبول نمایند. ضمن اینکه گفته شـــد با بررســـی و تبیین مفهوم ایجاب و شرایط آن این نتیجه حاصل می‌شود کـــه چنین آگهی را نمی‌تـــوان ایجاب تلقی کرد چرا که قاطعیـــت لازم را به همراه ندارد و کامل نمی‌باشـــد . به همین جهت اســـت در بند ۳ ماده ۱۰ آیین‌نامه معاملات دولتی اشـــاره شده است که دســـتگاه مناقصه گزار مجاز نیســـت به پیشنهادات مبهم ومشروط ترتیب اثر دهد چرا که فاقد شـــرایط ایجاب می‌باشد و نمی‌توان چنین پیشنهادی را ایجاب تلقی کرد . ضمن اینکه بنده ماده ۲ قانون برگزاری مناقصات هم پیشنهادات شرکت‌کنندگان را ایجاب تلقی کرده نه قبول ، بنابراین از جمع این مطالب بدســـت می‌آید که آگهی و فراخوان حراج ، مزایده و مناقصه تنها یک دعوت

۱. رضائی ، علی ، ۱۳۹۶ ، زمان وقوع معامله در حراج (مطالعه تطبیقی در فقه امامیه، حقوق ایران و غرب) ، مجله دانش حقوق مالیه ، سال اول ، شماره ۱ ، ص۱۱

۲. همان

ساده به ارائه پیشنهادات متقاضیان بدون پذیرش هیچگونه الزامی مبنی بر برگزاری حراج ، مزایده و مناقصه و بررسی پیشنهادات و تعیین برنده می‌باشد و نمی‌توان آن را ایجاب خواند به دلیل آنکه فاقد شرایط لازم برای تحقق ایجاب می‌باشد. ضمن اینکه ایجاب از طرف شرکت کنندگان با تعیین قیمت در مزایده و حراج و تعیین کیفیت مد نظر و قیمت در مناقصه محقق می‌شود که برگزارکننده اعم از آنکه از جمله اشخاص حقیقی یا حقوقی حقوق خصوصی و یا اشخاص حقوقی حقوق عمومی می‌باشد این پیشنهادات را بررسی می‌نماید تا آنکه از بین آن‌ها ، آن پیشنهادی منافعش را بیشتر تامین می‌کند بپذیرد که این بررسی در موارد قراردادهای دولتی حسب نوع برگزاری فرآیند مزایده و مناقصه متفاوت است.

۳-۵- زمان وقوع قرارداد

دریافتیم که حراج ، مزایده و مناقصه فرآیندی هستند که در طی آن از اشخاص متمایل و متقاضی انعقاد قرارداد نهایی دعوت به عمل می‌آید تا پیشنهادات خود را در قالب ایجاب به برگزارکننده ارائه دهند تا ایشان پس از بررسی‌های لازم مناسب‌ترین پیشنهاد را به وسیله تعیین برنده قبول نماید که البته گفتیم الزامی در این راستا وجود ندارد. در قراردادهای خصوصی که از این طریق منعقد می‌شوند به نظر می‌رسد عقد زمانی منعقد می‌شود که پیشنهاد یکی از شرکت کنندگان مورد قبول برگزار کننده قرار می‌گیرد بدون آنکه نیاز به تشریفات دیگری باشد چرا که در قراردادهای خصوصی اصل بر رضایی بودن عقود می‌باشد. ضمن اینکه نبایستی تشریفات برگزاری حراج، مزایده و مناقصه ما را به گمراه بیاندازد که یک عمل حقوقی تشریفاتی از سوی برگزار کننده صورت گرفته که حتما بایستی جز به جز آن و با دقت اجرا گردد و اگر اجرا نگردد قرارداد نهایی باطل است و اثری ندارد ، بلکه بایستی دقت کرد که تنها یکسری تشریفاتی برگزار می‌گردد تا برگزارکننده بتواند به مناسبت ترین پیشنهاد دست یابد و طرف معامله خود را برگزیند به همین جهت هیچ عمل حقوقی تشریفاتی به معنای خاص کلمه که تک تک تشریفات واجد اهمیت هستند که در صورت فقدان آن قرارداد اعتبار نخواهد داشت ، شکل نمی‌گیرد.

در خصوص قراردادهای دولتی بیان شده است که در واقع قانون برگزاری مناقصات و آیین‌نامه معاملات دولتی پیشنهاد قیمت را هم ایجاب معامله اصلی نمی‌دانند ؛ زیرا اگر پیشنهاد قیمت ایجاب محسوب می‌شد ماده ۲۱ قانون برگزاری مناقصات و ماده ۲۷ آیین‌نامه معاملات دولتی مقرر نمی‌داشت که در صورتی که برنده برای انجام معامله حاضر نشود، سپرده او به نفع دستگاه اجرایی ضبط خواهد شد ، بلکه باید می‌گفت اگر از ایجاب خود عدول کند سپرده شرکت در مناقصه/ مزایده او ضبط خواهد شد . بنابراین از آنجا که این پیشنهادات ایجاب محسوب نمی‌گردد و تعیین برنده قبول نمی‌باشد بایستی گفت مطابق مقررات موجود کتبی بودن قرارداد یکی از تشریفات انعقاد قراردادهای دولتی است . در این گونه از معاملات عقد زمانی منعقد می‌شود که این شرط کتبی بودن نیز محقق شود در نتیجه زمان انعقاد قرارداد ، زمان امضای قرارداد به عنوان

آخرین جزء سند است و پیش از آن توافقات طرفین اعتبار قرارداد اصلی را ندارد[۱] یا در استدلال دیگر بیان شده است که درست است که آگهی مزایده و مناقصه دعوت به معامله بوده و پیشنهاد قیمت ایجاب بوده اما به نظر می‌رسد در این مورد باید قائل به وجود یک پیش قرارداد ضمنی قبل از قرارداد نهایی بود که با امضای طرفین منعقد می‌شود بود. درحقیقت قبل از انعقاد قرارداد اصلی که مناقصه و مزایده برای انتخاب طرف این معامله برگزار می‌شود ، یک قرارداد مقدماتی بین اداره و برنده مناقصه یا مزایده منعقد می‌شود که ایجاب آن پیشنهاد قیمت و قبول آن اعلام برنده است و مفاد این قرارداد ، تعهد برنده مناقصه یا مزایده به انجام قرارداد در مدت مذکور در اسناد برمبنای قیمت پیشنهادی است و وجه التزام چنین تعهدی سپرده یا تضمین شرکت در مناقصه یا مزایده است.[۲]

این دو نظر از آن جهت که زمان انعقاد قرارداد نهایی را که مزایده و مناقصه به منظور تشکیل آن برگزار شده هنگامی می‌داند که قرارداد کتبی به امضای طرفین برسد صحیح است اما هر کدام ایرادی دارند که با توجه به تعیین ماهیت مزایده و مناقصه آشکار می‌شود. ایراد نظر اول این است که برای پیشنهاد شرکت‌کنندگان هیچ ماهیتی و اعتباری قائل نیست و آن را صرفاً یک پیشنهاد ساده می‌داند بر اساس مواد قانونی که ذکر کردیم اما این دیدگاه کاملاً اشتباه است چرا که در بیان تعریف ایجاب و تفاوت آن با دعوت به معامله گفتیم بایستی به اعلام اراده‌ی که مبتنی بر یک پیشنهاد کامل ، قاطع و مشخص است اعتبار بخشید و آن را ایجاب دانست و پیشنهاد شرکت کنندگان را از این قسم دانست و بیان اینکه ماده مقرر داشت اگر برنده از انجام معامله امتناع نمود بایستی تضمین پرداختی آن را ضبط کرد مبین این است که ایجاب و قبول زمان امضای قرارداد کتبی است دارای ایراد است ، چرا که درست است که قراردادهای دولتی یک نمونه از قراردادهای تشریفاتی می‌باشند که رعایت شرایط برای صحت آن قرارداد ضروری است و تا زمانی که تمامی ارکان و تشریفات رعایت نگردد عقد اعتبار نخواهد داشت و در این راستا تا زمانی که قرارداد کتبی نباشد نمی‌توان قائل شد ایجاب و قبولی شکل گرفته است اما باید دقت کرد که ایجاب از سوی متقاضی و قبول حسب نوع مزایده و مناقصه از سوی دستگاه مناقصه‌گزار با تعیین برنده شکل گرفته اما این ایجاب و قبول اثری ندارد و در نتیجه آن قرار دادی شکل نمی‌گیرد مگر آنکه قرارداد کتبی بر مبنای آن نوشته و به امضای طرفین برسد . ایراد نظر دوم هم همین است به همین دلیل قائل بودن به وجود یک پیش قرارداد ضمنی به نظر می‌رسد صحیح نباشد چرا که همان طور که گفته شد ایجاب صادره از سوی پیشنهاد دهنده ایجابی است متکی بر انعقاد قرارداد خاصی که مزایده و مناقصه به منظور انعقاد آن برگزار شده نه قرارداد دیگری ، پس در نهایت بایستی گفت در قراردادهای دولتی با برگزاری مزایده و مناقصه ایجاب از سوی شرکت کنندگان مطرح می‌شود و قبول توسط دستگاه مناقصه گزار با تعیین برنده و قرارداد مدنظر زمانی

---

۱. صالحی ، اکبرزاده ، دهقانی دهج ،۱۳۹۴ ، پیشین ، صص ۲۷ تا ۲۹

۲. دهقانی دهج ، ایمان و صالحی ، حمیدرضا و اکبرزاده ، معصومه ،۱۳۹۶ ، ایجاب در معاملات دولتی ، فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی ، سال ششم ، شماره بیستم ، ص ۱۷

اعتبار وآثار حقوقی خود را به همراه دارد که کتباً نوشته شده و به امضای طرفین برسد و عبارت ماده ۲۱ قانون برگزاری مناقصات ۲۷ آیین‌نامه معاملات دولتی ناظر به فرضی اســت که برنده از امضای قرارداد کتبی نهایی امتناع می‌ورزد که ضمانت اجرای تخلف از این امر ضبط سپرده برنده اســت و بدین معنی نمی‌باشد که بایســتی مجدد ایجاب و قبول شکل گیرد. خالی از لطف نیست که به زمان انعقاد قرارداد در مزایده موضوع قانون اجرای احکام مدنی هم پرداخته شــود. در این خصوص هم بیان شده است که به صراحت ماده ۱۲۸ قانون اجرای احکام مدنی مال مورده مزایده متعلق به کسی است که پیشنهاد او بالاترین قیمت باشد چنین صراحتی در مقام بیان و استنباط از آگهی مزایده به عنوان ایجاب از سویی و عدم درج اختیار عدول از پیشنهاد در آگهی از سوی دیگر به این استدلال منتج می‌گردد که در آگهی مزایده ایجاب از سوی فروشنده محقق می‌گردد و دایره‌ی اجرای احکام به نمایندگی از مالک طبق قائده الحکام ولی الممتنع آن را انشاء می‌کند.[۱]

ایراد این نظر از آن رو است که همان‌طور که در بخش قبلی بررسی شد آگهی مزایده تنها دعوت ســاده برای ارائه پیشــنهادات متقاضیان اســت و نمی‌توان آن را ایجاب دانست و به همین خاطر بیان اینکه مزایده ایجابی اســت برای فروش مال از ســوی واحد اجرا اشــتباه است و ذکر اینکه در آگهی به اختیار رد پیشــنهادات اشاره‌ای نشده هم نمی‌تواند دستاویزی باشد برای اینکه فراخــوان مزایده را ایجاب بدانیم چرا که اگر غیر از این بود در بند ۲ ماده ۱۳۶ق.ا.ا.م رد بالاترین پیشــنهاد از موارد تجدید مزایده بیان نمی‌شــد. زیرا اگر مزایده ایجاب و ارائه بالاترین پیشــنهاد قبول بود عقد منعقد می‌گردید و دیگر کسی توان بر هم زدن آن را نداشت. بنابراین در این گونه از مزایده هم ایجاب از ســوی شــرکت‌کنندگان صورت می‌گیرد و قبول به وســیله واحد اجرا به نمایندگی از محکوم علیه که به طور معمول بالاترین قیمت مورد قبول قرار می‌گیرد بدین جهت عقد هم در همین زمان منعقد می‌گردد و آثار خود را به بار می‌آورد.

نتیجه‌گیری

امروزه برگزاری حراج، مزایده و مناقصه به عنوان یکی از شیوه‌های مسلم برای برگزیدن طرف معامله بنابر بررسی پیشنهادات مختلف می‌باشد .با بررسی این مفاهیم این نتیجه به دست می‌آید که اشخاص حقیقی و حقوقی حقوق خصوصی و حقوق عمومی و دستگاه دولتی به منظور فروش کالا ، خدمات، اجاره و... به بالاترین قیمت یا دست یابی به خدمت یا کالای مدنظر خود با قیمتی کمتــر و کیفیتی بالاتر اقدام به برگزاری حراج، مزایده و مناقصه می‌نماید که در طی این فرایند از اشــخاصی که خواهان شــرکت در این تشــریفات و انعقاد قرارداد نهایی هستند دعوت به عمل می‌آید که پیشنهادات خود را با تعیین قیمت در چارچوب شرایطی که در آگهی و اعلان عمومی ارائه دهند. پیشــنهادی که در صورت داشتن شرایط لازم ایجابی محسوب می‌گردد که قبول آن بایســتی به وســیله برگزار کننده صورت بگیرد که این قبول حســب نوع برگزاری و اینکه برگزار کننده دســتگاه دولتی باشــد یا خیر با تعیین برنده انجام می‌گیرد که در همین زمان عقد منعقد

---

۱. درخشان خلیفه کندی،۱۳۹۴ ، پیشین، ص ۹۲

می‌گردد. البته لازم به ذکر است با توجه به مقررات موجود مزایده و مناقصه به عنوان شرط صحت قراردادهای دولتی می‌باشد که در کنار سایر تشریفات من جمله لزوم کتبی بودن این دسته از قراردادها قرار می‌گیرند که چنانچه این تشریفات رعایت نگردد آن قرارداد باطل است و در همین راستا بایستی اشاره کرد عقد در زمان امضای قرارداد شکل می‌گیرد که مزایده و مناقصات دولتی ماهیتی جدای از مزایده و مناقصات خصوصی ندارد و اند و هر دو ماهیتی عمل حقوقی دارند که بنابر اراده برگزارکننده به منظور انتخاب طرف معامله شکل می‌گیرند اما با توجه به مفاد و محتوای خود ایجاب محسوب نمی‌شود بلکه همانطور که گفته شد دعوت ساده ایی هستند برای ارائه پیشنهادات بدون آن که برگزارکننده قصد انشا و اعلام اراده مبنی بر پذیرش و الزام به بررسی همگی پیشنهادات داشته باشد.

فهرست منابع

الف- کتب :

۱. امامی ، سید حسن ،۱۳۹۷ ،حقوق مدنی ، جلد اول ، چاپ سی و هشتم ، انتشارات اسلامیه
۲. امامی ، محمد ؛ استوار سنگسری ، کوروش ،۱۳۹۶ ، حقوق اداری ، جلد دوم ، چاپ سوم، انتشارات میزان
۳. انصاری ، مسعود ؛ طاهری ، محمد علی ، ۱۳۸۴ ، دانشنامه حقوق خصوصی ، جلد سوم، چاپ اول ، انتشارات محراب فکر
۴. انصاری ، ولی الله ، ۱۳۸۷ ، حقوق قراردادهای اداری ، چاپ چهارم ، تهران ، انتشارات حقوقدان
۵. باقرزاده ، حمید ، ۱۳۹۲ ، حقوق مناقصات ، جلد اول ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات میزان
۶. بیات، فرهاد ؛ بیات ، شیرین ، شرح جامع قانون مدنی ، چاپ هجدهم ، پاییز ۱۳۹۸ ، انتشارات ارشد
۷. جعفری لنگرودی ، محمد جعفر ، ۱۳۹۶ ، ترمنولوژِی حقوق ، چاپ سی ام ، انتشارات گنج دانش
۸. دهخدا، علی‌اکبر ، ۱۳۷۷ ، لغت نامه ، جلد سیزدهم ، چاپ دوم از دوره جدید ، تهران ، انتشارات دانشگاه تهران
۹. شهیدی ، مهدی ،۱۳۹۶ ، تشکیل قراردادها و تعهدات ، چاپ سیزدهم ، تهران ، انتشارات مجد
۱۰. صفایی ، سید حسین ،۱۳۹۶، قواعد عمومی قراردادها ، چاپ بیست و هشتم ، انتشارات میزان
۱۱. طباطبایی مؤتمن ، منوچهر ، ۱۳۸۷ ، حقوق اداری ، چاپ چهارم ، تهران ، انتشارات سمت
۱۲. کاتوزیان ، ناصر ، ۱۳۹۴ ، اعمال حقوقی ، چاپ چهاردهم ، انتشارات شرکت سهامی انتشار
۱۳. کاتوزیان ، ناصر ، ۱۳۹۷ ، قواعد عمومی قراردادها ، جلد اول ، تهران ، انتشارات گنج دانش
۱۴. کاتوزیان ، ناصر ، ۱۳۹۷ ، دوره حقوق مدنی (عقود معین) ، جلد اول ، چاپ چهاردهم ، انتشارات گنج دانش
۱۵. کاتوزیان ، ناصر، ۱۳۹۷ ، قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی ، چاپ پنجاه و پنجم ، انتشارات میزان
۱۶. محقق داماد ، سید مصطفی و سایر همکاران ، ۱۳۹۳ ، حقوق قراردادها در فقه امامیه ، جلد دوم ، چاپ سوم ، تهران ، انتشارات سمت
۱۷. معین ، محمد ، ۱۳۸۶ ، فرهنگ فارسی ، جلد دوم ، چاپ چهارم ، تهران ، انتشارات ادنا.

ب- مقالات :

۱. حسنی ، علیرضا ، ۱۳۸۹ ، قواعد حاکم بر حراج در حقوق ایران ، فصلنامه تخصصی فقه وتاریخ تمدن ، سال ششم ، شماره بیست و چهارم
۲. دهقانی دهج ، ایمان ؛ صالحی ، حمیدرضا ؛ اکبرزاده ، معصومه ،۱۳۹۶ ، ایجاب در معاملات دولتی ، فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی ، سال ششم ، شماره بیستم
۳. رحمانی ، تهمینه ؛ میرزاده کوهشاهی ، نادر ، ۱۳۹۴ ، آسیب شناسی حقوقی برگزاری مناقصات در ایران ، فصلنامه حقوق اداری ، سال دوم ، شماره ۷

۴. رضائـی ، علـی ، ۱۳۹۶ ، زمان وقوع معامله در حراج (مطالعه تطبیقـی در فقه امامیه، حقوق ایران و غرب) ، مجله دانش حقوق مالیه ، سال اول ، شماره ۱

۵. صالحـی، حمیدرضا ؛ اکبرزاده ، معصومه ؛دهقانی دهج ، ایمان، ۱۳۹۴، جایگاه تشـریفات مناقصه و مزایده در تشکیل قراردادهای دولتی، فصلنامه حقوق اداری ، سال دوم ، شماره هشتم

۶. عبـاس‌زاده ، محمـد امین ؛ حیدری ، محمد علی ، ۱۳۹۵ ، بررسـی تطبیقی مزایـده و حراج در قانون اجرای احکام مدنی و آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی و لازم الاجرا ، فصلنامه مطالعات حقوق ،سال اول ،شماره دوم

۷. عراقـی ، عـزت الله ؛ حبیـب زاده ، محمد کاظـم ، ۱۳۸۸ ، قراردادهای دولتی در حقوق ایـران، مجله حقوق خصوصی، سال ششم ، شماره پانزدهم

۸. فرخانی، هدایت؛ پاپی، زینب ، ۱۳۹۹ ، تحلیل ماهیت و سـاختار حقوقی و تشـریفات مناقصه در نظام حقوقی ایران ، مجله دانش حقوقی مالیه ، سال سوم ، شماره ۱۱

۹. قلی‌زاده پاشـا ، معصومه ؛ عالم زاده ، محمد ف۱۳۹۶ ، ماهیت مزایده در اجرای احکام مدنی و اجرای اسـناد رسمی لازم الاجرا ، مجله مطالعات علوم سیاسی، دوره ۳ ، شماره ۱

۱۰. کاویـار ، حسـین ؛ اصغری آقمشـهدی ، فخرالدین ؛ ایزدی فـرد ، علی اکبر ، ۱۳۹۶، ماهیـت ایجاب ، مجله آموزه‌های فقه مدنی ، شماره ۱۵

۱۱. محمـدی ، مینـا ؛ مزارعی ، غلامحسـن ؛ احمـدی ، خلیل ، ۱۳۹۸ ، کاسـتی‌های نظام حقوقـی مناقصات و قراردادهای دولتی از منظر اصل شفافیت ، فصلنامه حقوق اداری ، سال ششم ، شماره ۱۸.

ج- پایان‌نامه :

۱. امامی ، حسن ، ۱۳۹۶ ، آسیب شناسی ترک مناقصه عمومی در معاملات دولتی ، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق عمومی ، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

۲. درخشـان خلیفه کندی ، خدیجه ، ۱۳۹۴ ، بررسـی ماهیت و آثار مزایده در معاملات دولتی و اجرای احکام و مقایسه آن با عقد بیع، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی ، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی(ره)

۳. رحیمی شهمیرزادی ، مجید ،۱۳۸۰، مناقصه و مزایده در حقوق اداری ایران ، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق عمومی ، دانشگاه تهران.